

УДК 316.624:343.9:34.06

ПУБЛІЧНА БЕЗПЕКА ТА ДОВІРА ДО ПОЛІЦІЇ: РЕЗУЛЬТАТИ СОЦІОЛОГО-КРИМІНОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Сердюк Олексій Олександрович – кандидат соціологічних наук, доцент, заступник завідувача науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності Харківського національного університету внутрішніх справ;

Баранник Олена Борисівна – заслужений журналіст України, начальник відділу комунікацій Головного управління Національної поліції в Харківській області;

Щербакова Ірина Василівна – кандидат соціологічних наук, начальник відділу зв'язків з громадськістю Харківського національного університету внутрішніх справ

У статті представлено результати опитувань громадської думки мешканців Харкова та Харківської області щодо публічної безпеки та довіри до поліції, проведених Харківським національним університетом внутрішніх справ спільно з Головним управлінням Національної поліції в Харківській області у 2013 та 2016 роках. Проаналізовано такі суб'єктивні показники кримінологічної ситуації, як оцінка рівня злочинності респондентами; побоювання щодо злочинності населення Харкова та області; активні та пасивні заходи безпеки, які використовує населення міста та області задля самозахисту тощо. Здійснено порівняльний аналіз цих показників у Харкові та Харківській області. Проаналізовано особливості громадської думки щодо успішності виконання поліцією міста та області покладених на неї завдань. Зазначено, що на фоні загального покращення оцінки роботи поліції відмічається суттєве погіршення практично всіх показників, що стосуються охорони громадського порядку в обласних відділах поліції та їхнє покращення в міських; а також збільшення довіри до поліції в Харкові та її зниження в області; зменшення побоювань поліції, з одного боку, та збільшення відсотку осіб, які зіткнулись з її неправомірними діями, з іншого.

Ключові слова: громадська думка, публічна безпека, довіра до поліції, злочинність.

В статье представлены результаты опросов общественного мнения жителей Харькова и Харьковской области, посвящённых проблемам публичной безопасности и доверия к полиции, проведённых Харьковским национальным университетом внутренних дел совместно с Главным управлением Национальной полиции в Харьковской области в 2013 и 2016 годах. Проанализированы такие субъективные показатели криминологической ситуации, как оценка респондентами уровня преступности; опасения касательно преступности населения Харькова и Харьковской области; активные и пассивные меры безопасности, которые использует населения города и области для самозащиты и т.д. Осуществлен сравнительный анализ этих показателей в Харькове и Харьковской области. Проанализированы особенности общественного мнения относительно успешности выполнения полицией города и области возложенных на неё задач. Отмечено, что на фоне общего улучшения оценки работы полиции наблюдается существенное ухудшение практически всех показателей, касающихся охраны общественного порядка в областных отделах полиции и их улучшение в городских; а также повышение доверия к полиции в Харькове и её снижение в области; уменьшение опасений полиции, с одной стороны, и увеличение процента лиц, столкнувшихся с её правомерными действиями, с другой.

Ключевые слова: общественное мнение, публичная безопасность, доверие к полиции, преступность.

The results of public opinion of Kharkiv and Kharkiv region's residents concerning public safety and trust to the police conducted by Kharkiv National University of Internal Affairs in cooperation with the Main Department of the National Police in Kharkiv region in 2013 and 2016 are presented. The authors have analyzed a number of subjective and behavioral patterns, including: crime rate rise while its small pace; increase of crime rate in Kharkiv City compared to other settlements of the region; increase of crime fear; reduction in the city and increase in the region of those, who don't leave their houses without having a need; increase both in the city and in the region of people, who take different security measures; a significant increase in the number of people, who carry self-defense means; advantage of passive safety measures among residents of the region and active – among city residents. The authors have analyzed the features of

public opinion concerning the success of the police tasks assigned to it. There is a significant deterioration of all indicators related to the protection of public order in the regional police units on the background of general improvement; and there is an improvement in the city police units. There is an increase of the trust to the police in the city and a decline in the region, reduction of the fear to the police, and an increase the percentage of people, who faced its unlawful actions.

Keywords: public opinion, public safety, trust to the police, crime.

Реформування правоохоронної системи України відбувається дуже активно і постійно знаходиться у фокусі суспільної уваги. Одним із важливих компонентів реформ є врахування громадської думки в оцінюванні роботи поліції.

Використання даних соціологічних та кримінологічних досліджень в оцінюванні роботи поліції є загальноприйнятою світовою практикою. Так, у Європі такі дослідження здійснюються Міжрегіональним інститутом ООН з вивчення злочинності і правосуддя (UNICRI), Центром ООН з міжнародного запобігання злочинності (UNCICP) та Європейським інститутом ООН із запобігання злочинності та контролю над правопорушниками (HEUNI). У США Національне віктимологічне дослідження злочинності (National Crime Victimization Survey) проводиться з 1972 року. У Великобританії Британське дослідження злочинності (British Crime Survey), яке з 2012 року називається Дослідження злочинності Англії та Уельсу (The Crime Survey for England and Wales), проводиться з 1982 року. Шотландія та Північна Ірландія проводять власні дослідження за аналогічною методикою. Результати цих та багатьох інших досліджень, здійснених західними соціологами та кримінологами, представлені у численних публікаціях (див. наприклад: [1, 2]), які свідчать про достатньо високий ступінь наукової розробки обраної нами проблеми. У цьому контексті зазначимо, що українська система оцінювання роботи правоохоронних органів ще з радянських часів критикувалась за її фокусування на кількісних показниках, натомість науковці неодноразово акцентували на необхідності використання додаткових критеріїв, які базуються на врахуванні громадської думки [3–7]. Зазначимо, що ця норма (необхідність проведення соціологічних досліджень діяльності поліції) була закріплена в Законі України «Про Національну поліцію» (2015). Так, у ч. 3 ст. 11 Закону зазначено, що «рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції» [10]. З огляду на зростаючу актуальність наукових досліджень діяльності поліції, Харківським національним університетом внутрішніх справ спільно з Головним управлінням Національної поліції в Харківській області у 2016 році було проведено опитування громадської думки мешканців Харкова та Харківської області щодо публічної безпеки та довіри до поліції.

Опитування проводилось методом структурованого індивідуального інтерв'ю «віч-на-віч» серед міського населення Харківської області (села та селища у вибірковій сукупності не представлені). Обсяг вибіркової сукупності склав 4124 респондента, віком від 16 і більше років, серед них: мешканців міста Харкова – 1701, мешканців Харківської області – 2423.

В межах обох досліджень вимірювались рівень довіри населення до поліції, сприйняття рівня та динаміки злочинності, а також поведінкові маркери, що відбивають оцінку респондентів стану охорони громадського порядку. Для порівняння результатів використані дані аналогічного опитування, проведеного нами у 2013 році (N=1200)¹.

Метою цієї статті є визначення ключових показників ефективності роботи поліції Харківщини з точки зору громадської думки.

Отже, звернемось до порівняльного аналізу даних, отриманих нами в межах досліджень 2013 та 2016 рр. Цей аналіз свідчить, що в очах громадської думки рівень злочинності зростає (рис. 1). Так, в цілому по масиву опитаних у 2016 р. про високий рівень злочинності говорили 14,2% респондентів, у 2013 р. – 8,2 %; про середній – 49,8 % та 45,9%, відповідно, про низький – 36% та 45,9%, відповідно.

¹ Похибка результатів опитування 2016 року, при довірчій вірогідності 95%, складає: 1) для Харкова (населення 1449,7 тис. осіб) – для показників, близьких до 50 %, – $\pm 2,37\%$; для показників, близьких до 20 %, – $\pm 1,9\%$; для показників, близьких до 5%, – $\pm 1,04\%$; 2) для Харківської області (міське населення – 742,8 тис. осіб) – для показників, близьких до 50 %, – $\pm 1,99\%$; для показників, близьких до 20%, – $\pm 1,59\%$; для показників, близьких до 5%, – $\pm 0,87\%$; 3) для Харківської області в цілому (міське населення – 2192,5 тис. осіб) – для показників, близьких до 50 %, – $\pm 1,93\%$; для показників, близьких до 20%, – $\pm 1,54\%$; для показників, близьких до 5%, – $\pm 0,84\%$.

Похибка результатів опитування 2013 року складає для показників, близьких до 50% - $\pm 2,83\%$; до 20% – $\pm 2,26\%$; до 5% – $\pm 1,23\%$.

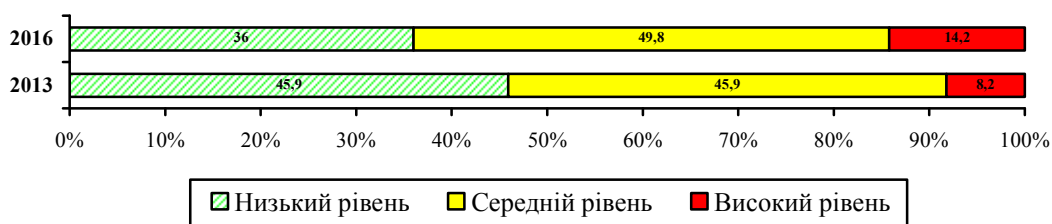

Рисунок 1. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви в цілому оцінюєте рівень злочинності в районі (місті), де Ви проживаєте?» (за даними досліджень 2013 та 2016 років) (% від тих, хто відповів)

Зазначимо, що харків'яни надали більш високі оцінки рівня злочинності, ніж мешканці у населених пунктів області. Отримані дані свідчать також про збільшення побоювань злочинності порівняно з 2013 роком. Кількість осіб, у яких злочинність з боку населення не викликає ніяких особливих почуттів, зменшилась з 38,9% у 2013 р. до 30,2% у 2016 р.; усереднені показники побоювань злочинності знаходяться поміж «легкою занепокоєністю» та «помітною занепокоєністю».

Дані щодо суб'єктивного сприйняття динаміки злочинності свідчать про її уповільнення порівняно з 2013 роком, особливо у Харкові. Про зменшення рівня злочинності в місці проживання говорять 24,6% опитаних, про збільшення – 16,3%.

За даними аналогічного дослідження Харківського інституту соціальних досліджень (ХІСД), проведеного у 2016 році [8, с. 43], більшість респондентів (59,5%), оцінюючи загальний рівень безпеки в місці проживання, зійшлася на тому, що змін не відбулося. Те, що стало безпечніше (значною і незначною мірою), відмітили 20,8 % опитаних. На те, що стало небезпечніше (значною і незначною мірою), вказали 14,2% мешканців Харківщини.

Прагнення мешканців уникати деяких місць у районі проживання порівняно з 2013 роком практично не змінилося. Таке прагнення висловлюють 46,2 % опитаних. При цьому серед мешканців населених пунктів області менше тих, хто виявляє прагнення уникати певних місць (про це повідомили 40% опитаних), ніж серед мешканців Харкова (49,9% опитаних).

Зміна поведінки громадян у темний час доби є одним з базових індикаторів оцінювання криміногенної ситуації. Отримані дані свідчать про зменшення частки громадян, які не змінюють свою поведінку (з 39,1% у 2013 році до 33,2% у 2016 році). У таблиці 1 наведено дані щодо поведінки мешканців у темний час доби. Звертає на себе увагу те, що в Харкові зменшилась частка тих, хто без необхідності не виходить із дому (в області таких осіб стало більше). Як у місті, так і в області стало більше осіб, які вдаються до різних заходів індивідуальної безпеки.

Таблиця 1.

Розподіл відповідей на запитання «Як Ви переважно поведетесь у темний час (ввечері, вночі)?» (% від усіх респондентів)

Варіанти відповідей	м. Харків		Харківська область		В цілому по масиву опитаних	
	2013 р.	2016 р.	2013 р.	2016 р.	2013 р.	2016 р.
Свою поведінку я практично не змінюю	36,2	30,2	42,5	38,2	39,1	33,2
Намагаюся без необхідності не виходити з дому	28,0	21,8	24,2	28,5	26,3	23,7
Віддаю перевагу, тому, щоб мене хтось супроводжував	16,7	19,8	14,3	23,5	15,6	21,2
На вулиці я насторожі, обережний (а), намагаюся не звертати на себе увагу	13,4	16,0	14,3	16,5	13,8	15,9
Ношу з собою засоби самозахисту, беру з собою собаку	6,0	15,2	8,3	5,2	7,1	11,9
Вживаю інших заходів безпеки	4,6	9,2	8,9	3,6	6,6	7,3
Важко відповісти	7,0	7,4	4,3	3,2	5,8	5,8

Особливо слід відмітити суттєве зростання (у 2,5 рази) в м. Харкові осіб, які носять із собою засоби самозахисту або беруть з собою собаку (з 6% у 2013 році до 15,2% у 2016 році). При цьому мешканці населених пунктів області більше віддають перевагу пасивним заходам безпеки, а мешканці м. Харкова – активним (засоби самозахисту, інші заходи безпеки). За даними аналогічного дослідження ХІСД, лише 38,5 % опитаних почуває себе безпечно у нічний час (з 22.00 до 6.00) [8, с 36].

Щодо оцінки діяльності поліції, – зокрема успішності виконання покладених на неї завдань, то результати нашого опитування (табл. 2) свідчать про зростання позитивних оцінок її діяльності порівняно з 2013 роком у Харкові (з 39,3% до 50,9%) та зниження в області (з 56,6% до 43,1%). У цілому ж частка тих, хто вважає, що поліція добре справляється з покладеними на неї завданнями, практично не змінилась (47,3% у 2013 році та 48,4% у 2016 році).

Аналіз думок респондентів щодо виконання поліцією покладених на неї завдань дозволив нам розрахувати «індекс успішності» роботи поліції (рис. 2)².

Таблиця 2.

Розподіл відповідей на запитання «Як, на Ваш погляд, справляється зі своїми завданнями місцева поліція?» (% від тих, хто відповів)

Варіанти відповідей	м. Харків		Харківська область		В цілому по масиву опитаних	
	2013 р.	2016 р.	2013 р.	2016 р.	2013 р.	2016 р.
Добре	8,0	16,0	19,5	14,1	13,3	15,1
Скоріше добре, чим погано	31,3	34,9	37,1	29,0	34,0	33,3
Важко відповісти	36,3	33,5	30,5	37,7	33,6	35,6
Скоріше погано, ніж добре	16,3	11,8	8,6	13,6	12,8	12,1
Погано	8,3	3,8	4,2	5,5	6,4	3,9

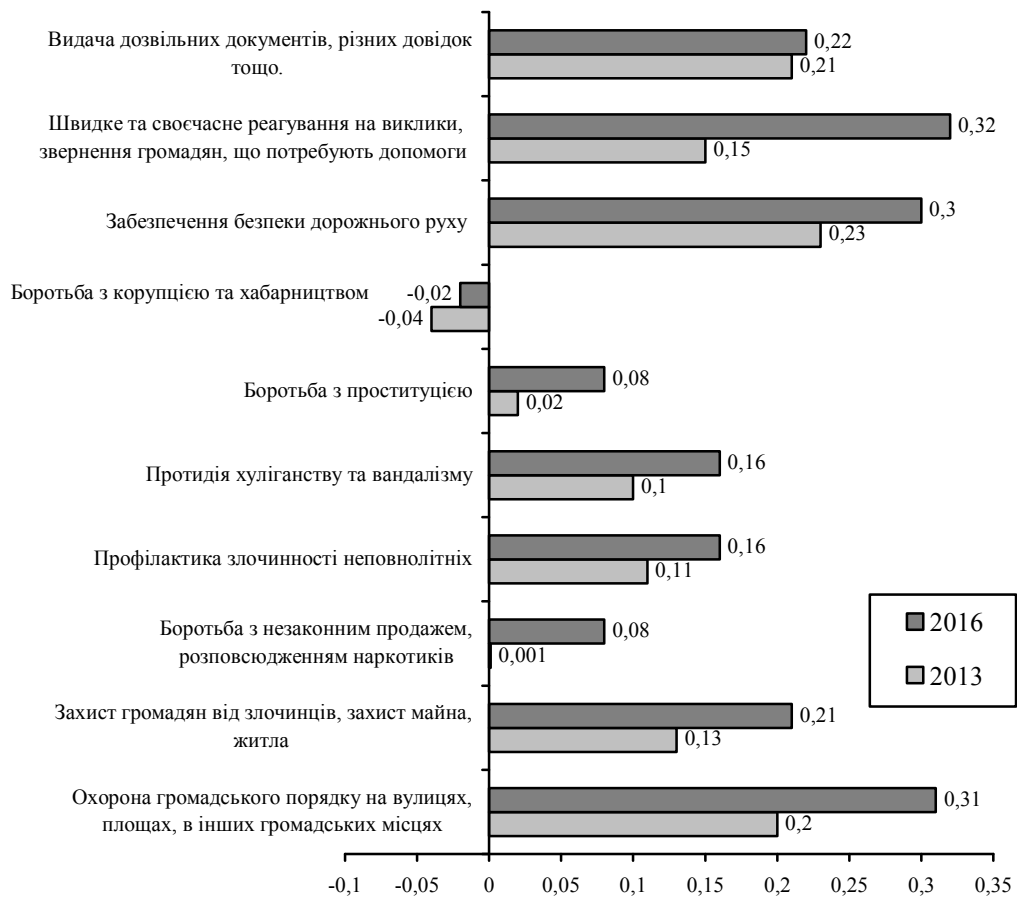

Рисунок 2. «Індекс успішності» роботи поліції (порівняльні дані за 2013 та 2016 роки)

² Перерахунок у індекс здійснено шляхом присвоєння відповідям на запитання «Як Ви вважаєте, наскільки успішно поліція справляється з такими завданнями, як ... ?» цифрових значень: «дуже погано» = -1; «скоріше погано» = -0,5; «важко відповісти» = 0; «скоріше добре» = +0,5; «відмінно» = +1. Значення індексу коливається від -1 – «дуже погано» до +1 – «відмінно».

Як бачимо, краще за все, на думку громадян, поліція справляється з охороною громадського порядку, вона відносно швидко та своєчасно реагує на виклики; більш-менш задовільно забезпечує безпеку дорожнього руху, із захист громадян (їхнього майна, житла) від злочинців та видачу дозвільних документів. Негативно оцінюється респондентами боротьба поліції з корупцією.

Як свідчать даними аналогічного дослідження ХІСД, кількість задоволених роботою чергових частин міліції, ДАІ та патрульної служби у Харкові вдвічі перевищує кількість незадоволених роботою цих служб. Задоволеність роботою цих трьох служб в області є значно нижчою, ніж у місті. Це повністю співпадає з нашими даними. Щодо роботи дільничних інспекторів, то, за даними ХІСД, доля тих, хто є задоволеним їхньою роботою, та тих, хто не задоволений нею, однакова як в області, так і в Харкові. Доля незадоволених роботою підрозділів слідства, карного розшуку та інших оперативних служб вдвічі більша, ніж кількість задоволених, як у Харкові, так і в області [8, с. 15].

Довіра до поліції відноситься до базових показників ефективності її роботи. Порівняно з 2013 роком, вона дещо знизилась. На початок 2016 року 57,3% жителів Харківщини довіряли та скоріше, довіряли поліції, 23,5% - не довіряли. Відмічається зростання довіри до поліції у Харкові та зниження в Харківській області. Як у Харкові, так і в області показники довіри практично однакові (табл. 3). За даними аналогічного дослідження ХІСД кількість тих, що довіряють і не довіряють поліції, серед жителів Харківщини практично однаково: 44,0% і 44,6%, відповідно [8, с 8].

Таблиця 3.

Розподіл відповідей на запитання «Чи довіряєте Ви Вашим місцевим органам поліції?»
(% від тих, хто відповів)

Варіанти відповідей	м. Харків		Харківська область		В цілому по масиву опитаних	
	2013 р.	2016 р.	2013 р.	2016 р.	2013 р.	2016 р.
Повністю довіряю	17,6	19,7	31,6	24,7	24,1	21,6
Певною мірою довіряю	39,6	36,6	38,8	34,9	39,3	35,7
Важко відповісти однозначно	14,9	20,2	13,4	16,5	14,2	19,2
Певною мірою не довіряю	14,2	15,3	11,1	13,8	12,8	15,0
Зовсім не довіряю	13,6	8,1	5,1	10,0	9,7	8,5

Показники побоювання громади поліції (порівняно з 2013 роком) істотно змінилися: з 39,7% - у 2013 році до 26,5% - у 2016 році. Як у Харкові, так і в Харківській області ці показники приблизно однакові.

Знання розташування поліцейських установ та знайомство з дільничним інспектором відносяться до показників, що відображають ступінь взаємодії поліції з громадянами. Поінформованість мешканців Харківщини про розташування райвідділу поліції залишається високою: знають місце його розташування 84,3% опитаних. Порівняно з 2013 роком, цей показник дещо зменшився (було 90,7%). У Харківській області він залишився практично без змін.

Про місце розташування дільничного пункту поліції знають 70,2% опитаних. Порівняно з 2013 роком, їхня частка дещо зменшилась (було 80,2%). Поінформованість про діяльність дільничного інспектора поліції також дещо зменшилась (табл. 4). По області приблизно третина громадян (31,7%) нічого не чула про дільничного інспектора або про його діяльність. В Харкові кількість осіб, які нічого не чули про дільничного інспектора, зменшилась (з 40,5% до 31,2%), в області – збільшилась (з 17,9% до 32,2%).

Таблиця 4.

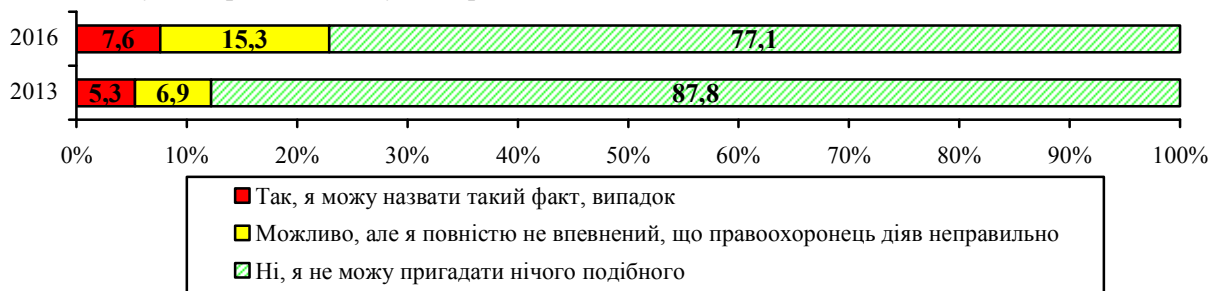
Розподіл відповідей на запитання «Чи знаєте Ви Вашого дільничного інспектора поліції?»
(% від тих, хто відповів)

Варіанти відповідей	м. Харків		Харківська область		В цілому по масиву опитаних	
	2013 р.	2016 р.	2013 р.	2016 р.	2013 р.	2016 р.
Так, знайомий особисто	25,0	20,5	42,9	29,0	33,3	23,0
Особисто не знайомий, але бачив його діяльність (або звертався по телефону)	19,1	25,5	19,9	20,0	19,5	24,0
Чув оцінки діяльності дільничного інспектора від родичів, сусідів або знайомих	15,5	22,8	19,3	18,8	17,2	21,3
Ні, нічого не чув про дільничного інспектора або про його діяльність	40,4	31,2	17,9	32,2	30,0	31,7

Задоволеність спілкуванням з працівниками поліції (порівняно з 2013 роком) збільшилась з 44,3% до 54,2%; водночас кількість незадоволених зростає з 15% до 17,5%. Усереднені показники тяжіють до «скоріше задоволеній». Відмічається суттєве зростання задоволеності спілкуванням з працівниками поліції у Харкові (з 38,7% до 57,8%) та зниження в Харківській області (з 52,5% до 47,6%).

За даними аналогічного дослідження ХІСД, спілкування з поліцією в 2015 році залишило задоволеними більше половини мешканців Харківщини (54,8 %) [8, с 13]. Кількість незадоволених спілкуванням теж досить висока – 42,5%. Незадоволеність від спілкування з поліцією трохи вище в області, ніж в обласному центрі.

Думки респондентів щодо розповсюдженості неправомірних дій працівників поліції Харківщини наведені на рисунку 3. Відсоток осіб, які зіткнулись з неправомірними діями поліції, порівняно з 2013 роком, збільшився (по Харківській області в цілому з 5,3% у 2013 році до 7,6% у 2016 році). У Харкові він дещо вищий, ніж у Харківській області (8,7% проти 7,0%). У Харківській області цей відсоток виріс удвічі: з 3,5% у 2013 році до 7,0% у 2016 році.

Рисунок 3. Розподіл відповідей на запитання «Чи був протягом останніх 6 місяців такий випадок, коли, на Вашу думку, співробітник поліції вчинив стосовно Вас або членів Вашої родини неправильно, порушив закон, вчинив неправомірні дії або нічого не діяв, коли Ви гостро потребували допомоги, захисту?» (% від тих, хто відповів)

Отже, аналіз результатів дослідження дозволяє зробити ряд узагальнень та висновків.

По-перше, найважливішою тенденцією виявленою у ході дослідження, є погіршення практично всіх показників, що стосуються охорони громадського порядку, в обласних населених пунктах. Під час аналізу даних попереднього дослідження (2013 р.) спостерігалась інша тенденція: мешканці сільської місцевості оцінювали рівень злочинності як дещо нижчий, ніж мешканці міст, а роботу поліції в області – як кращу за роботу поліції міста. На сьогодні оцінки криміногенної ситуації та роботи поліції змінюються на діаметрально протилежні, що потребує негайного реагування.

По-друге, те що в Харкові зростає довіра до поліції та задоволеність спілкуванням з нею, чого не можна сказати про область, на нашу думку, є віддзеркаленням процесу реформування органів внутрішніх справ, який більшою мірою характеризує діяльність міської поліції, ніж обласної.

По-третє, потрібно розуміти, що на момент опитування відбувалась переатестація, за результатами якої було звільнено 26% керівного складу і 14% працівників середньої ланки. Станом на жовтень 2016 року некомплект в підрозділах Національної поліції України становить 18875 поліцейських [7]. Іншими словами, поліції потрібно знайти майже 19 тисяч мотивованих працівників зі специфічними навичками, здатних виконувати різнопланові завдання з боротьби зі злочинністю. Це непросто. В умовах зростання злочинності, зафіксованого в кримінальній статистиці [11], це означає вкрай високе навантаження на практичних працівників поліції, які залишились на своїх посадах. Наслідки переатестації, яка відбувалась у 2016 році, ми будемо спостерігати, доки інституційні зміни в Національній поліції не завершаться і кадрова ситуація не стабілізується.

По-четверте, важливо пам'ятати, що громадська думка не є «прямим показником» роботи поліції (таким, як кількість затриманих або відсоток розкриття злочинів). Вона є «наслідком» роботи поліції і віддалена у часі, є доволі стійким феноменом і змінюється повільно. Наприклад, у Грузії після докорінної реформи поліції громадська думка щодо її діяльності почала змінюватись лише через рік (почала зростати довіра) [4]. Тому отримані нами результати слід сприймати як громадську думку про роботу «старої міліції» протягом 2015 року, а думку про роботу «нової поліції» можливо буде зафіксувати не раніше початку 2017 року.

Насамкінець слід відмітити, що факт проведення дослідження на замовлення Головного управління Національної поліції в Харківській області свідчить про позитивні зрушення в роботі поліції. Тривалий час ініціатива проведення подібних досліджень належала виключно громадським і міжнародним організаціям. Однією з основних тенденцій в сучасних соціальних та поведінкових науках є орієнтація на фактичні дані – так звана «доказова практика» (evidence based practice). Не є виключенням у цьому контексті кримінологія та така нова її галузь, як поліцейстика. Виходячи з цього дане дослідження можна розглядати як таке, що яке пов'язує науковий (соціологічний) аналіз публічної безпеки з практичною правоохоронною діяльністю.

Література:

1. National Crime Victimization Survey (NCVS). [Електронний ресурс] / Bureau of Justice Statistics. – USA, 2016. – Режим доступу: <https://www.bjs.gov/index.cfm?ty=dcdetail&iid=245> (дата звернення: 03.10.2016).
2. Crime and justice. Figures on crime levels and trends for England and Wales based primarily on two sets of statistics: the Crime Survey for England and Wales (CSEW) and police recorded crime data. [Електронний ресурс] / Office for National Statistics. – United Kingdom, 2016. – Режим доступу: <http://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/crimeandjustice> (дата звернення: 03.10.2016).
3. Бова А. А. Оцінка роботи поліції (міліції) та громадська думка / А. А. Бова // Український соціум. – 2005. – № 4. – С. 13–21.
4. Бойко І. В. Основні критерії оцінки діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ України / І. В. Бойко // Правова інформатика. – 2003. – № 1. – С. 9–22.
5. Беляков К. І. Оцінка правоохоронної діяльності: теорія і практика / К. І. Беляков // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2004. – № 10. – С. 106–111.
6. Сердюк О. О. Моніторинг правоохоронної діяльності – перспективи відомчої соціології / О. О. Сердюк // Український соціум. – 2010. – № 2 (33). – С. 61–68.
7. Сердюк О. О. Місце моніторингових досліджень негативних соціальних явищ в оцінці діяльності органів внутрішніх справ / О. О. Сердюк // Девіантна поведінка: соціологічний, психологічний та юридичний аспекти : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 6 квіт. 2011 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Навч.-наук. ін-т права та мас. комунікацій ; Соціол. асоц. України. – Харків : ХНУВС, 2011. – С. 204–208.
8. Оцінка діяльності поліції Харківщини очима громадян. Результати соціологічного дослідження [Електронний ресурс] / Харків. ін-т соціал. дослідж. ; Харків. правозахис. група ; [Д. Кобзін, А. Черноусов, К. Коренева, С. Щербань, М. Колоколова]. – Харків : [б. в.], 2016. – 48 с. – Режим доступу: <http://khisr.kharkov.ua/files/docs/1463407394.pdf> (дата звернення: 30.08.2016).
9. Арсен Аваков: завершився перший етап очищення Національної поліції України (інфографіка) [Електронний ресурс] / Міністерство внутрішніх справ України. – Київ, 2016. – Режим доступу: http://mvs.gov.ua/ua/news/3151_Arsen_Avakov_Zavershivsvya_pershyy_etap_ochishchennya_Nacionalnoi_policii_Ukraini_INFOGRAFIKA.htm (дата звернення: 03.10.2016).
10. Закон України «Про Національну поліцію» // Голос України : газета Верховної Ради України, 06.08.2015.
11. Статистична інформація про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування [Електронний ресурс] / Генеральна Прокуратура України. – Київ, 2016. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html> (дата звернення: 03.10.2016).